

„Główne problemy produkcyjne i ekologiczne rolnictwa Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej”

Zachodzące zmiany w życiu gospodarczym i politycznym naszego kraju powodują, że na lekcje geografii wprowadzane są coraz szerzej treści nieobecne do tej pory w polskiej szkole. Zrozumiałe zainteresowanie budzą problemy integracji Polski z międzynarodowymi organizacjami gospodarczymi, szczególnie z Unią Europejską. Zmiana nazwy z Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) na Unię Europejską (UE) to nie tylko zmanifestowanie ściślejszych powiązań politycznych, to także świadectwo dalszej integracji gospodarczej. Polska, podobnie jak inne państwa Europy Wschodniej ma przed sobą długą drogę, zanim osiągnie członkostwo w Unii. Stan polskiej gospodarki (w tym naszego rolnictwa) jest główną tego przyczyną.

Porównanie państw starających się w roku 1990 o przyjęcie do EWG ukazuje, że Polska ma dość niekorzystne wskaźniki (Tabela nr 1), daleko odbiegające od średniej dla „dwunastki”. Kraje takie jak: Finlandia, Szwecja, Austria i Norwegia zdecydowały o wstąpieniu do UE od 1 stycznia 1995. Uważa się, że w ciągu najbliższych lat, państwa Europy Wschodniej zostaną również przyjęte do Unii. Wstępnym warunkiem jest dostosowanie naszej gospodarki, w tym i naszego rolnictwa, do standardów obowiązujących w krajach „dwunastki”. Sposób gospodarowania w obrębie Unii Europejskiej staje się wzorem do naśladowania dla starających się o wstąpienie do niej. Zanim nastąpi pełna integracja, należałoby się przyglądać również negatywnym skutkom, prowadzonej od wielu lat wspólnej polityki rolnej.

Tabela nr 1 Porównanie państw starających się o członkostwo w EWG (wg Centre for Economic Policy Research w Londynie)

państwa starające się o członkostwo w EWG (1990)	dochód narodowy na jednego mieszkańca (w USD)	odsetek pracujących w rolnictwie
Austria	21 000	9
Finlandia	28 000	10
Islandia	22 000	10
Norwegia	25 000	7
Szwajcaria	34 000	6
Szwecja	26 000	4
EWG (średnio)	18 000	8
Bułgaria	2 300	20
Czechosłowacja (była)	3 400	12
Polska	1 900	27
Rumunia	1 400	28
Węgry	2 600	19

1. Ogólna charakterystyka rolnictwa i polityki rolnej EWG

Rolnictwo Unii Europejskiej posiada duży potencjał produkcyjny. Powierzchnia gruntów rolnych „dwunastki” wynosi 114,7 mln ha, a produkcja globalna wynosi 96 763 mln ECU. Znane powszechnie są duże osiągnięcia rolnictwa tej organizacji, wyrażające się zarówno w wysokich plonach zbóż czy roślin okopowych jak również w wysokiej produktywności zwierząt. W roku 1990 plony zbóż (pszenica, jęczmień, kukurydza) w państwach członkowskich wynosiły od 15q/ha (Portugalia) do 69,5 q/ha (Holandia), mleczność krów również była zróżnicowana i wynosiła od 3 100 tys.kg w Grecji do 6 230 tys.kg w Danii. Osiągnięcia te są w dużym stopniu przypisywane efektom Polityki Rolnej Wspólnoty (ang. Common Agricultural Policy). Podstawowe cele w zakresie gospodarki żywnościowej zostały określone na konferencji rolnej EWG w 1958 roku. Za pierwszoplanowe uznano wtedy: zapewnienie wysokiego stopnia samowystarczalności

żywnościowej EWG, wzrost produktywności rolnictwa i dochodów rolników, stabilizację rynku rolnego i rynku żywności. Na długie lata określono w ten sposób preferencyjne traktowanie sektora rolniczego państw członkowskich.

Działania Wspólnoty na rzecz rolnictwa opierały się na rozległym systemie interwencji i protekcjonizmu państwowego. Głównym celem interwencji państwowego w zakresie rolnictwa jest zapewnienie warunków prowadzących do zwiększania samowystarczalności żywnościowej państwa, natomiast protekcjonizmu - ochrona rynku wewnętrznego przed konkurencją żywności importowanej. Jest to realizowane głównie poprzez:

- a) subwencje do produktów rolnych i środków produkcji;
- b) interwencyjny skup i sprzedaż produktów rolnych oraz gromadzenie zapasów;
- c) współfinansowanie przemian strukturalnych;
- d) kontyngenty jakościowe i ilościowe, cła zaporowe i inne elementy protekcjonizmu;

2. Problemy wynikające z rozwoju rolnictwa

Wspólna polityka rolna zrealizowała swoje podstawowe założenia. Osiągnięto ponad dwukrotny wzrost plonów zbóż, samowystarczalność w podstawowych produktach żywnościowych, zmniejszono zatrudnienia w sektorze rolniczym. W ogólnym, pozytywnym obrazie rolnictwa Unii pojawiają się jednak negatywne skutki, z którymi borykają się w mniejszym, lub w większym stopniu wszystkie państwa członkowskie.

2.1. Wzrost zagrożenia dla środowiska naturalnego

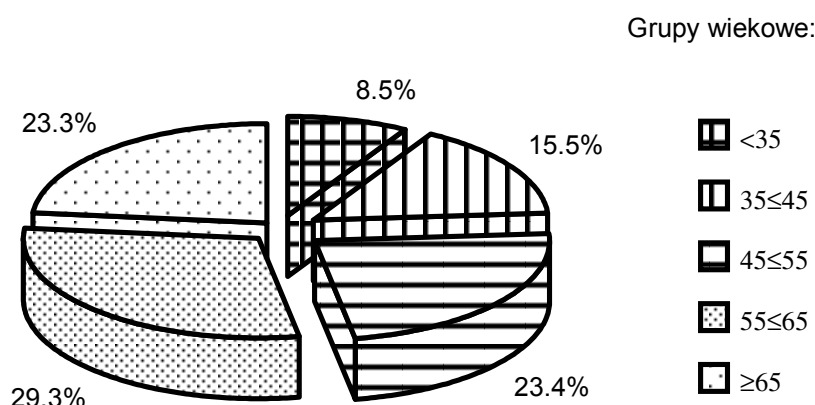
Intensyfikacja rolnictwa i rozdział pomiędzy polityką rolną a ochroną środowiska doprowadziły do powstania wielu zagrożeń. Stopień ich jest różny w różnych państwach. Do głównych problemów należą:

- a) negatywny wpływ na ludzkie zdrowie pozostałości pestycydów, nawozów, metali ciężkich, dodatków paszowych i innych środków skażających glebę, wodę i żywność, wynikający z nadmiernego ich stosowania ;
- b) niszczenie i redukcja naturalnych siedlisk gatunków roślinnych i zwierzęcych na skutek komasacji gospodarstw rolnych, monokultury, osuszania mokradeł i likwidacji tradycyjnych zabudowań rolniczych;
- c) skażenie wód powierzchniowych i podziemnych, eutrofizacja wód powierzchniowych na skutek zbyt wysokiej zawartości azotanów i fosforanów, które powodują lokalne problemy zdrowotne (pogorszenie jakości źródeł wody i podniesienie kosztów uzdatniania wody pitnej);
- d) obciążenie ekologiczne środowiska, zanieczyszczenie powietrza spowodowane intensywną produkcją zwierzęcą, używanie gnojowicy (emisja NH_3) i używanie chemicznych środków ochrony roślin;
- e) zmniejszenie pulchności ziemi ornej, erozja i zanieczyszczenie, które prowadzi do obniżenia urodzajności ziemi, pogorszenia jakości i zmniejszenia zasobów źródeł wody, uruchamiania spływu powierzchniowego wody i procesów masowych zagrażających człowiekowi;
- f) zmniejszenie ilości gatunków żyjących dziko roślin i zwierząt i utrata różnorodności biologicznej i genetycznej.

2.2. Starzenie się właścicieli i zarządców gospodarstw rolnych

Podobnie jak w Polsce, również w EWG zachodzi (szczególnie w ostatnich dziesięciu latach) starzenie się rolników. Podczas gdy w latach 1979/80 było 47,8% rolników w wieku 55 lat i starszych, to w 1989/90 udział ich wzrósł do 52,4%. Obecnie spośród 8,2 miliona rolników tylko 8,5% jest w wieku poniżej 35 lat (Ryc. 1). Może to spowodować, w najbliższym okresie, problemy z przekazywaniem ziemi przez rolników odchodzących na emerytury. Może zabraknąć młodych farmerów, którzy byli by gotowi powiększać swoje

gospodarstwa, czy przejmować nowe w całości. Starsi rolnicy mogą nie być skłonni do inwestowania w swoje gospodarstwa, mając świadomość, że inwestycja nie spłaci się za ich kadencji.

Ryc. 1 Struktura wieku właścicieli i zarządców gospodarstw rolnych w krajach EWG w latach 1989-90 (wg Eurostat)

2.3. Obniżenie poziomu realnych dochodów ludności utrzymującej się z rolnictwa

Kraje należące do Unii Europejskiej należą do grupy państw o wysokim dochodzie narodowym przypadającym na jednego mieszkańca (Tabela nr 1). Jednym z głównych celów wprowadzenia Polityki Rolnej Wspólnoty było podniesienie dochodów ludności rolniczej. Długoterminowe analizy wskazują, że wzrost taki istotnie nastąpił. Niestety ostatnie lata nie są równie korzystne, co poprzednie dziesięciolecia. W roku 1992 (Tabela nr 2) we Wspólnocie zanotowano zmniejszenie dochodów w rolnictwie o -3,5% (w porównaniu do roku 1991).

Tabela nr 2 Zmiany w dochodzie uzyskiwanym w rolnictwie w krajach EWG (wg J.Krosnego i Eurostat)

	1989 (DEM)	1990	1991	1992
EWG (12)		-2,9	2,3	-3,5
Belgia	56 446	-9,2	-1,2	-5,3
Dania	44 212	-6,0	-8,4	-10,6
Francja	28 963	4,4	-3,8	-0,9
Grecja	24 585	-16,0	25,8	-10,1
Hiszpania	21 185	4,9	1,9	-9,6
Holandia	61 333	-4,2	-0,2	-12,1
Irlandia	22 447	-8,2	12,1	-4,1
Luksemburg	38 512	-6,0	-14,8	6,9
Portugalia	-	6,7	-8,6	-8,7
RFN	26 939	-11,0	-6,3	2,5
Wielka Brytania	35 653	1,0	-3,1	2,2
Włochy	19 960	-8,2	12,1	-4,1

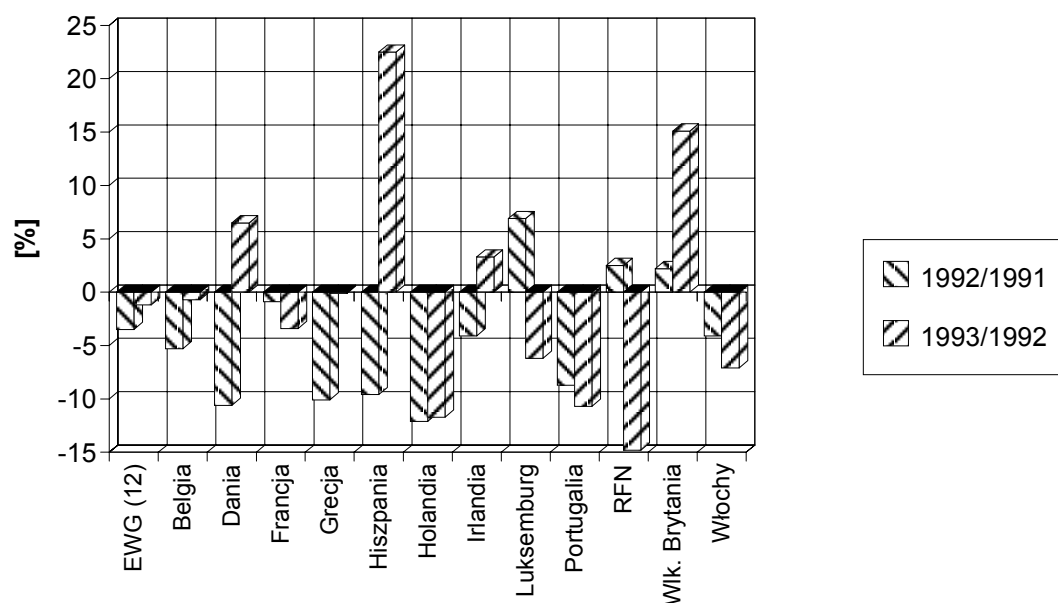
Pod względem zmian w wielkości dochodów z rolnictwa członków Wspólnoty można podzielić na dwie grupy (Tabela nr 2). Obniżenie poziomu dochodów większe niż średnia dla EWG w roku 1992 zanotowały: Holandia, Dania, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Belgia

i Włochy. Złożyło się na to obniżenie cen realnych produkcji roślinnej (m.in. świeżych owoców i oliwy z oliwek w przypadku Grecji i Hiszpanii oraz zbóż i roślin oleistych w przypadku Holandii i Belgii). W krajach tych zmniejszenie wartości realnej produkcji końcowej nie zostało skompensowane subsydiami.

W drugiej grupie, we Francji zanotowano redukcję mniejszą od średniej we Wspólnocie, a w Wielkiej Brytanii, RFN (w granicach sprzed 3 X 1990), Luksemburgu i Irlandii zanotowano wzrost. W państwach tych nastąpiło zmniejszenie poziomu cen realnych produkcji roślinnej (m.in. roślin oleistych, okopowych w przypadku Francji, ziemniaków w przypadku Niemiec). To niekorzystne zjawisko zostało skompensowane większą produkcją, dużo większymi subsydiami i obniżeniem kosztów, a także (w przypadku Luksemburga) doskonałymi plonami świeżych owoców i dużą produkcją wina.

Niewielkiej zmianie uległa sytuacja w roku 1993. Dochody z rolnictwa dla całej Wspólnoty wciąż maleją (Ryc.2). W ciągu ostatnich dwóch lat (1992-1993) korzystne zmiany w dochodzie notuje się tylko w Wielkiej Brytanii, a kryzys pogłębia się w Portugalii i Włoszech.

Spoglądając na dochody z rolnictwa w EWG w okresie dłuższym (dekada lat osiemdziesiątych), okazuje się, że dochody również są zróżnicowane pomiędzy państwami Wspólnoty. Obniżenie dochodów zanotowano we Włoszech, a stagnację w Wielkiej Brytanii i Portugalii. W pozostałych nastąpił wzrost dochodów, przy czym największy w Irlandii i Hiszpanii.

Ryc. 2 Zmiany w dochodach z rolnictwa w krajach EWG w 1992 roku w porównaniu do 1991 i w roku 1993 w porównaniu do 1992 (wg Eurostat)

2.4. Powstanie trudnych do zbycia nadwyżek produktów rolnych

Pomimo starań zmierzających do likwidacji nadmiernych zapasów, rośnie ilość niektórych produktów spożywczych nagromadzonych w państwach Wspólnoty. Szczególnie można to zaobserwować w przypadku zbóż (Tabela nr 3). Powoduje to trudności z dalszym interwencyjnym skupem na rynku rolnym, a także z każdym dniem podnosi cenę zapasów o koszty składowania. Fundusz Gwarancyjny, który wykorzystywany jest do finansowania

Polityki Rolnej Wspólnoty, w 66,2% (w 1990 roku) składał się z kosztów interwencjonizmu wewnętrznego, aż 19,2% tych wydatków pochłonęły koszty magazynowania.

Tabela nr 3 Zapasy niektórych produktów rolnych zgromadzonych w krajach Unii Europejskiej (w tys.t) (wg I.Jędrzejewskiego)

	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1982-1993 (%)
pszenica miękka	6232	2901	3172	2904	7641	5605	8181	31,27
pszenica twarda	1127	1388	156	661	1435	3591	4370	287,76
jęczmień	2095	2943	2757	2677	4392	4249	6118	192,03
żyto	1074	728	920	1290	2209	3629	2388	122,35
oliwa	260	299	319	73	67	18	58	-77,69
masło	1337	757	96	30	253	256	174	-86,99
mleko chude (proszek)	841	565	7	5	333	392	37	-95,60
tytoń	255	755	407	130	704	840	1108	334,51

2.5. Wzrost wydatków na wsparcie rolnictwa

W latach 1975-1988 wydatki na regulację rynku rolnego wzrosły o 160% w cenach stałych. Dawało to widoczny wzrost produkcji rolnej, za którym nie nadążał przyrost popytu na żywność. Sytuacja gospodarcza spowodowała, że wsparcie rolnictwa zaczęto uważać za niepotrzebny luksus.

Jednym ze sposobów zbywania nadwyżek żywności jest eksport. Ceny produktów rolnych na terenie Unii Europejskiej są wyższe od cen światowych. Zachodzi więc konieczność dofinansowania eksportu w celu zwiększenia konkurencyjności zachodnioeuropejskich towarów. Wzbudza to dwojakie zastrzeżenia. Po pierwsze, struktura wydatków na rolnictwo zbyt ukierunkowana jest na interwencjonizm w postaci subsydiów, podczas gdy potrzebne są coraz większe fundusze na restrukturyzację całego sektora rolniczego. Po drugie, kwestia ta jest wciąż sporna w rozmowach międzynarodowych. To subsydia eksportowe na towary rolnicze z Unii Europejskiej najbardziej chyba wstrzymywały podpisanie ostatniej Rundy Urugwajskiej w Układzie Ogólnym w Sprawie Ceł i Handlu (GATT). Ray MacSharry, Komisarz EWG do spraw Rolnictwa i Rozwoju Terenów Wiejskich, w wypowiedzi na temat subsydiów eksportowych stwierdził: „Spójrzmy na nie globalnie i popatrzmy, w jaki sposób mogą być sukcesywnie redukowane”.

2.6. Zadłużenie małych i średnich gospodarstw rolnych

Kredyty dla rolnictwa są ważnym czynnikiem pomagającym w inwestycjach o charakterze długoterminowym, których w gospodarstwach rolnych jest większość. Czasami jednak, z powodów nie zawinionych przez kredytobiorcę - rolnika, lecz wynikających ze specyfiki tego zawodu, okazuje się, iż kredyt staje się pułapką, z której trudno wyjść. Gospodarstwa mające trudności finansowe prowadzone są przez rolników w różnym wieku, o różnym profilu produkcji, i różnej wielkości. Najwięcej takich gospodarstw, gdzie zadłużenie osiągnęło niebezpieczny poziom znajduje się w Danii, Holandii, RFN i Francji.

3. Propozycje zmian wysuwane i realizowane w państwach członkowskich

Polityka rolna państw EWG poddawana jest wewnętrznej i zewnętrznej krytyce. Intensyfikacja produkcji rolnej, działania ograniczające dostęp towarów rolnych z państw Europy Środkowej i Wschodniej, to sprawy wzbudzające najwięcej kontrowersji.

Rozpoczęta oficjalnie wiosną 1992 roku reforma Wspólnej Polityki Rolnej, dała efekty w roku gospodarczym 1992/1993. Skoncentrowano się na trzech zasadniczych kierunkach:

- a) obniżeniu cen na produkty rolnicze,
- b) wprowadzeniu lepszej kontroli produkcji,
- c) skierowaniu pomocy finansowej w większej mierze do producentów.

Charakteryzuje ją większa orientacja na gospodarkę rynkową i zmiana z subsydiowania cen na ukierunkowane subsydiowanie dochodów. Jako sposób na trwałe zniesienie większości powstałych problemów, ekonomiści proponują większe urynkowienie rolnictwa, wycofanie się państwa z wielu podjętych (w stosunku do rolnictwa) zobowiązań.

Rządy państw członkowskich podejmują również inne działania, które mogą zmienić przyszłe oblicze rolnictwa Unii Europejskiej.

Jedną z propozycji zmian istniejącego stanu rzeczy jest m.in. przekazywanie ziemi użytkowanej rolniczo na cele nierolnicze (Tabela nr 4). Pod koniec lat osiemdziesiątych proces ten został zintensyfikowany. Promowane są gospodarstwa, które część ziemi przeznaczają pod zalesienie lub wykorzystanie nierolnicze (np. tereny rekreacyjne). Wspierani są rolnicy, którzy ugorują ziemię przez pięć lat, przeznaczając ją na zalesienie lub nierolnicze wykorzystanie. Na przykład rozpoczęty w 1988 roku w Wielkiej Brytanii projekt przekształcania gospodarstw przynosi już skutki, szczególnie wokół Londynu w południowo-wschodniej części Anglii. W latach pomiędzy 1987 a 1989/90 powierzchnia gruntów ornych na tym terenie zmniejszyła się o 2,9%. W państwach członkowskich, które należą do Wspólnoty od niedawna (Portugalia, Hiszpania, Grecja) następuje powiększenie areału użytków rolnych. W tych państwach zmiany w rolnictwie prowadzone były przy dużym wsparciu finansowym pozostałych członków EWG, szczególnie wspierany był rozwój upraw deficytowych (np. dąb korkowy).

Tabela nr 4 Zmiany w powierzchni użytkowanej rolniczo w krajach EWG (obliczenia własne wg Eurostat)

	1979/80 (tys ha)	1979/80- 85 (%)	1985 (tys ha)	1985- 1989/90 (%)	1989/90 (tys ha)	1979/80- 1989/90 (%)	1979/80- 1989/90 (tys ha)
EWG (12)	116 327,7	-	-	-	114 690,8	-1,4	-1 636,9
EWG (10)	89 553,0	-1,4	88 281,3	-2,5	86 155,1	-3,9	-3 397,9
Belgia	1 421,0	-2,9	1 381,2	-2,7	1 344,5	-5,7	-76,5
Dania	2 920,3	-3,0	2 834,6	-2,0	2 779,1	-5,1	-141,2
Francja	29 277,7	-2,8	28 486,8	0,3	28 568,2	-2,5	-709,5
Grecja	3 549,8	13,8	4 116,3	-12,1	3 671,0	3,3	121,2
Hiszpania	23 506,0	-	-	-	24 530,9	4,2	1 024,9
Holandia	2 037,1	-0,5	2 026,2	-0,7	2 011,3	-1,3	-25,8
Irlandia	5 048,5	-1,1	4 995,6	-12,5	4 441,8	-13,7	-606,7
Luksemburg	130,1	-3,2	126,1	0,5	126,7	-2,7	-3,4
Portugalia	3 268,7	-	-	-	4 005,0	18,4	736,3
RFN	12 212,3	-2,8	11 884,0	-1,0	11 768,3	-3,8	-444,0
Wlk. Brytania	17 098,4	-1,6	16 829,8	-2,0	16 498,7	-3,6	-599,7
Włochy	15 857,8	-1,6	15 600,7	-4,4	14 945,5	-6,1	-912,3

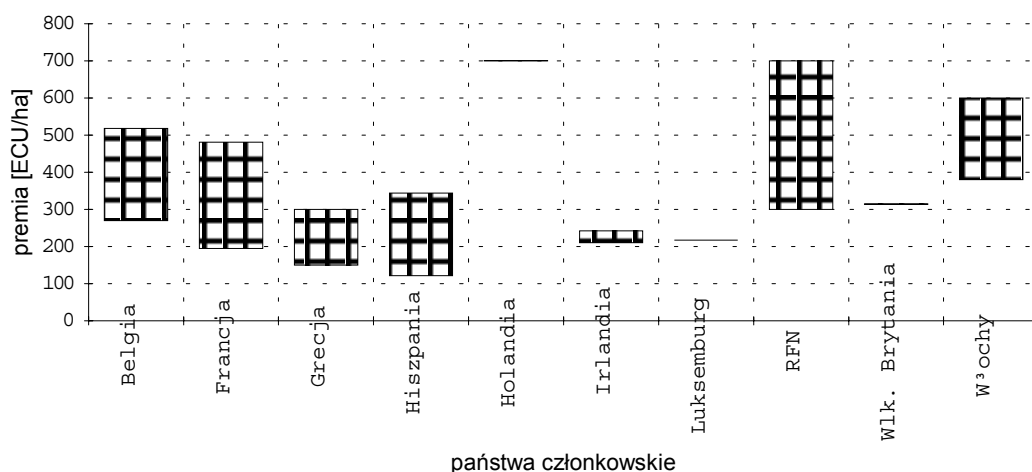
Najszybciej jednak ubywa ziem ornych w Irlandii (Tabela nr 5), gdzie pomiędzy latami 1979/80 a 1989/90 ich powierzchnia zmniejszyła się z 1 085,3 tys. ha do 600,7 tys. ha. W ciągu lat osiemdziesiątych takiej redukcji (o 44,7%) nie zanotowano w żadnym państwie członkowskim.

Pomiędzy latami 1987 a 1989/90 w całej Wspólnocie zrezygnowano z użytkowania ponad 2,5 miliona hektarów gruntów ornych (z przeznaczeniem zarówno na cele rolnicze jak i nierolnicze). Rozpoczęty w 1990 roku program zachęca rolników do odłogowania ziemi.

Tabela nr 5 Zmiany w powierzchni gruntów ornych w krajach EWG (obliczenia własne wg Eurostat)

	1979/80 (tys ha)	1979/80 -85 (%)	1985 (tys ha)	1985- 1989/90 (%)	1989/90 (tys ha)	1979/80- 1989/90 (%)	1979/80- 1989/90 (tys ha)
EWG (12)	63 040,5	-	-	-	60 483,1	-4,2	-2 557,4
EWG (10)	46 661,1	0,2	46 777,0	-1,4	46 130,5	-1,2	-530,6
Belgia	738,4	-1,5	727,6	3,7	755,6	2,3	17,2
Dania	2 644,6	-1,6	2 602,7	-2,1	2 550,4	-3,7	-94,2
Francja	16 508,0	1,6	16 776,7	2,1	17 136,8	3,7	628,8
Grecja	2 462,2	-12,5	2 188,8	-6,6	2 053,1	-19,9	-409,1
Hiszpania	13 786,6	-	-	-	12 007,3	-14,8	-1 779,3
Holandia	828,4	4,0	862,8	4,9	907,7	8,7	79,3
Irlandia	1 053,3	-2,2	1 030,5	-71,5	600,7	-75,3	-452,6
Luksemburg	57,1	-5,2	54,3	3,0	56,0	-2,0	-1,1
Portugalia	2 592,8	-	-	-	2 345,9	-10,5	-246,9
RFN	7 273,6	-0,8	7 214,1	0,6	7 258,8	-0,2	-14,8
Wlk. Brytania	6 664,9	4,8	6 998,8	-3,8	6 739,8	1,1	74,9
Włochy	8 398,6	-0,9	8 320,7	-3,1	8 071,6	-4,1	-327,0

Według ustaleń EWG ziemia odłogowana to taka, która jest wyłączona z produkcji i czasowo jest przeznaczona na cele nierolnicze. W Polsce za odłogi uważa się „ziemie orne albo użytki zielone nie uprawiane przez czas dłuższy niż 1 rok, najczęściej przez szereg lat” (wg „Słownika geograficzno-ekonomicznego” 1982).

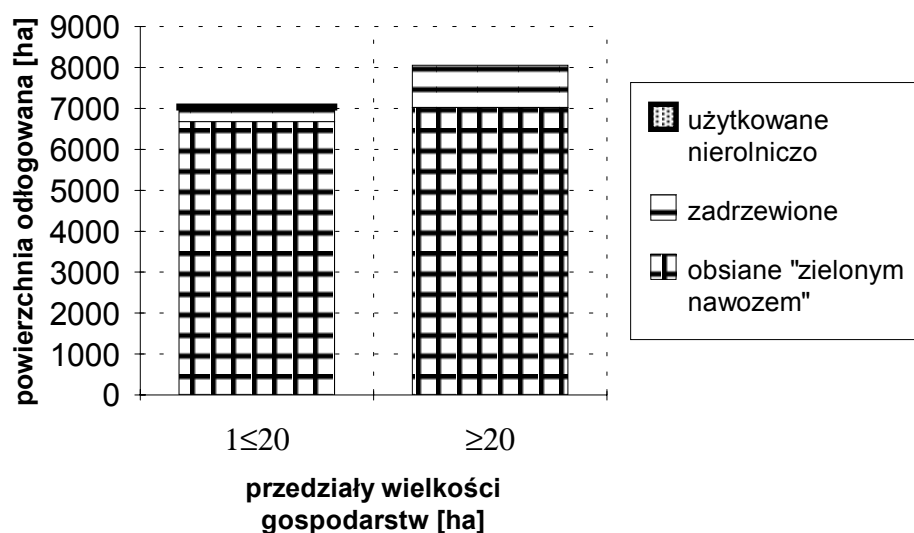

Ryc. 3 Rozpiętość premii przyznawanej w krajach EWG za odłogowanie ziemi w ECU/ha (wg Némca i Krejčíego)

Struktura odłogowania w Holandii wskazuje, że ilość ziemi wyłączanej w gospodarstwach o powierzchni poniżej 20 ha jest porównywalna z ilością ziemi wyłączanej

w gospodarstwach o powierzchni 20 ha i większej. Wielkości te w czerwcu 1991 roku wynosiły odpowiednio 6 850 ha i 8 264 ha.

Każdy rolnik (gospodarstwo) w EWG, który zobowiąże się odłogować dotychczas uprawianą ziemię, przez zalesienie, długotrwałe odłogowanie, pastwisko, park, rezerwat przyrody, pas ochronny, tereny rekreacyjne itp., nabywa prawa do premii wypłacanej przez okres pięciu lat. Premia ta (Ryc.3) ma rekompensować stracone zyski więc w większości przypadków jest uzależniona od urodzajności i dotychczasowych efektów ekonomicznych gospodarstwa.

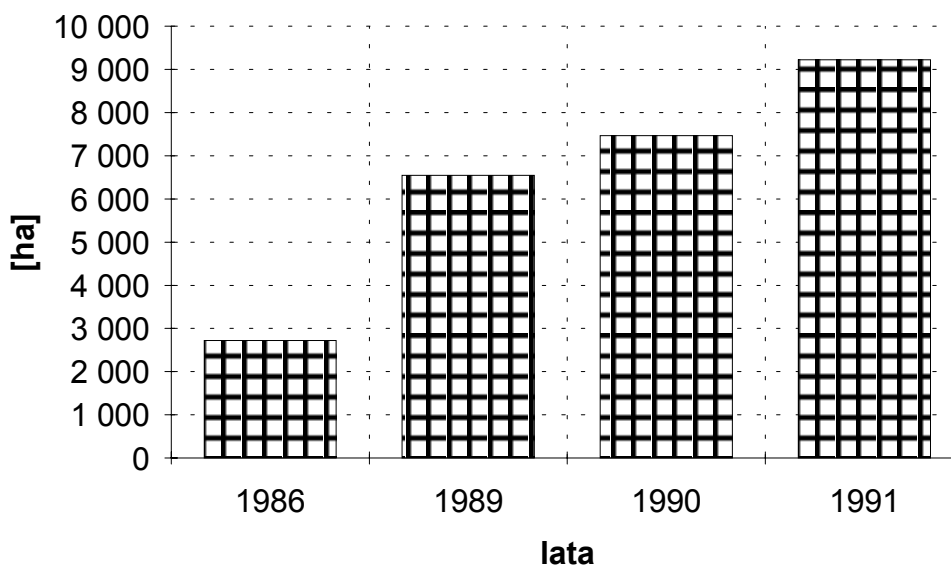
Ryc. 4 Struktura ziemi odłogowanej w Holandii ze względu na nową formę wykorzystania (czerwiec 1991 wg Central Bureau Voor de Statistiek)

W strukturze wykorzystania odłogowanej ziemi w Holandii zwraca tu uwagę fakt, że w obu grupach gospodarstw dominuje odłogowanie ziemi z równoczesnym obsianiem roślinami, które są traktowane jako „zielony nawóz”, a więc jest to w zasadzie ugorowanie w celu poprawienia jakości gleby. Przekazywanie ziemi na cele nierolnicze zarówno w czerwcu roku 1990 i 1991 miało miejsce tylko w grupie gospodarstw o powierzchni od 1 do mniej niż 20 hektarów. Taka ziemia może być trudniejsza do późniejszego rolniczego wykorzystania, więc zmiany w tej grupie gospodarstw wydają się być trwalsze. Jest to z resztą zgodne z ogólną tendencją w całej Wspólnocie, do powiększania ilości dużych gospodarstw i likwidacji gospodarstw mniejszych.

Spośród działań strukturalnych podejmowanych przez członków Wspólnoty trzeba również zauważyć przekazywanie większych funduszy na zapewnienie wcześniejszych emerytur dla rolników zamieszkujących najuboższe obszary.

Wzrost cen środków produkcji (szczególnie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin) spowodował pozytywne zmiany w zakresie oddziaływania ekologicznego rolników. W niektórych państwach (np. w Portugalii) dało to już widoczne efekty w postaci zmniejszonego zużycia tych środków. Władze Wspólnoty prowadzą również administracyjne działania mające zahamować niekorzystne zjawiska. Między innymi ogranicza się nawożenie nawozami sztucznymi i gnojowicą, szczególnie na terenach, które już są zagrożone nadmierną obecnością azotu w wodach gruntowych i powierzchniowych. Wprowadza racjonalne nawożenie. Zakazuje nawożenia gnojowicą terenów, których gleby mają zawartość kadmu w ilości ponad 200g/ha.

Inną propozycją jest rozwój zdrowych ekologicznie gospodarstw rolnych, opierających swoją produkcję na naturalnych preparatach. Rolnicy w tych gospodarstwach świadomie rezygnują z wysokiego plonowania na rzecz mniejszego skażenia środowiska i samej żywności. Przykładem takich przemian może być Holandia, w której w ostatnich latach stale powiększa się powierzchnia gospodarstw ekologicznych i biodynamicznych (Ryc. 5). Z drugiej strony jest to również droga do zwiększenia (lub utrzymania) rolniczych dochodów, bo konsumenci są skłonni zapłacić więcej za żywność, która jest produkowana ekologicznie i pożywniejsza od tej, którą produkuje się w gospodarstwach „zchemizowanych”. Wskazują na to wyższe ceny żywności z gospodarstw alternatywnych.

Ryc. 5 Powierzchnia gospodarstw ekologicznych i biodynamicznych w Holandii w latach 1986-1991 (wg Central Bureau Voor de Statistiek)

4. Nowe wyzwania pojawiające się przed Wspólnotą wraz z nowymi krajami członkowskimi (na przykładzie Finlandii)

Finlandia jest jednym z krajów starających się o członkostwo w UE. Ma dużo gorsze warunki naturalne w porównaniu z innymi krajami Wspólnoty. Co prawda, dzięki Prądowi Zatokowemu, średnia temperatura powietrza jest o około 6°C wyższa niż w innych rejonach na analogicznej szerokości geograficznej, ale i tak działalność rolnicza w północnej części kraju jest raczej symboliczna. Długość okresu wegetacyjnego wynosi od 180 dni na południowym wybrzeżu do 130 dni w Laponii. Niektóre ważne rośliny, takie jak kukurydza czy lucerna, nie mogą być uprawiane w ogóle. Natomiast opady roczne (suma od 550 do 650mm) przewyższają ewaporację i są wystarczające.

Trudne warunki naturalne powodują, że koszty produkcji rolnej są wysokie w porównaniu z innymi krajami europejskimi. Z kolei plony uzyskiwane w Finlandii są około 40-50% mniejsze niż w Europie Środkowej. Dotychczas kraj ten bronił swoich rolników przed konkurencją tańszej żywności z importu poprzez dobrze rozwinięte subsydiowanie rolnictwa i politykę protekcyjną (Tabela nr 6). Dotowanie rolnictwa w Finlandii jest wyższe niż w krajach Wspólnoty. Zasady współpracy gospodarczej w ramach UE wprowadzą jednolite zasady handlu, które mogą doprowadzić do destabilizacji sytuacji rolników fińskich.

Tabela nr 6 Wysokość subsydiów na rzecz rolnictwa w wybranych krajach i UE w 1991 roku

	Wielkość subsydiów w przeliczeniu na 1 rolnika [tys. USD]	Wielkość subsydiów w przeliczeniu na 1 ha gospodarstwa
Austria	12	889
Finlandia	30	2 527
Japonia	17	8 422
Norwegia	38	3 303
Stany Zjednoczone Am.Pn.	22	98
Szwajcaria	32	1 982
Szwecja	34	935
Unia Europejska	13	784

Wymienione czynniki środowiskowe i ekonomiczne powodują, że ceny produktów fińskich są około 30-50% wyższe od cen w UE. Jednak dochody rolników, podobnie jak w innych krajach zachodnioeuropejskich, są mniejsze od dochodów w innych działach gospodarki narodowej. Podobnie, jak to było do końca lat osiemdziesiątych w Polsce, wielu rolników fińskich czerpie swoje dochody również spoza rolnictwa. Ocenia się, że około 30% ich dochodów pochodzi z działalności pozarolnej.

W momencie przyłączenia Finlandii do wspólnego rynku, muszą zajść fundamentalne zmiany w polityce rolnej państwa. Sposób dotowania gospodarstw znajdujących się na terenach o trudnych warunkach środowiskowych jest inny w Finlandii i we Wspólnocie. W związku z tym Finlandia będzie musiała wycofać się z niektórych dotacji i prawdopodobnie najbardziej dotknięci zostaną rolnicy z północnych i wschodnich części kraju, posiadający małe farmy o niewielkich dochodach.

5. Podsumowanie

Poznanie i zrozumienie współczesnych problemów rolnictwa Unii Europejskiej może sprzyjać uświadomieniu przeszkód, jakie stoją jeszcze przed polskim rolnictwem w drodze do zjednoczenia ze „Wspólną Europą”. Może to być krok do zwiększenia użyteczności wiedzy geograficznej, w którą wyposażani są uczniowie, bo przecież w innej Europie przyjdzie im działać w przyszłości.

Polskie rolnictwo działa w warunkach ekonomicznych coraz bardziej zbliżonych do warunków panujących w państwach Unii Europejskiej. Jednak działania państwa zmierzające do ochrony i wspomagania tego sektora gospodarki są w naszym kraju znacznie mniejsze. Wynika to między innymi z możliwości finansowych państwa.

Do działań podejmowanych przez rząd na rynku rolnym należy interwencjonizm prowadzony przez Agencję Rynku Rolnego i protekcjonizm wyrażany polityką zagraniczną. Nadchodzące lata przyniosą zapewne zwiększenie pomocy dla rolnictwa, w podobnych formach, jak ma to miejsce obecnie w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Literatura i źródła:

1. Bascou P., Fall in Agricultural Income in the Community in 1992, w: Rapid Reports: Agriculture, forestry and fisheries nr 3, Eurostat, Luxembourg 1993;
2. Bascou P., Forecast of Agricultural Accounts for 1993, w: Rapid Reports: Agriculture, forestry and fisheries nr 6, Eurostat, Luxembourg 1994;
3. Czykier-Wierzba D., Wierzba R., Wybrane problemy gospodarstw rolnych mających trudności finansowe w EWG, w: Zagadnienia Ekonomiki Rolnej nr 4-5, Warszawa 1993;
4. Guttman R.J., Cultivating Cooperation, w: Europe nr 6, 1990;

5. Jędrzejewski I., Zmiany cen uzyskiwanych i płaconych przez producentów rolnych w krajach Wspólnoty Europejskiej, w: Wspólnoty Europejskie nr 9, Warszawa 1993;
6. Kettunen L., General Conditions of Agriculture and Problems of Integration, w: Research Publications nr 71, Agricultural Economics Research Institute Helsinki 1993;
7. Krosny J., Przeobrażenia w rolnictwie RFN, w: Wieś i Państwo nr 4, Warszawa 1992;
8. Němec J., Krejčí L., Ekologická politiká v zemědělství zemí OECD a ES, w: Zemědělská Ekonomika nr 9-10, Praha 1992;
9. Rais K., Structure of Agricultural Holdings: 1989/90 basic survey, w: Rapid Reports: Agriculture, forestry and fisheries nr 10, Eurostat, Luxembourg 1993;
10. Słownik geograficzno-ekonomiczny, Pakuła L., Rajman J. (red.), Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1982;
11. Statistisch Jaarboek 1993, Central Bureau Voor de Statistiek, Hague 1993;
12. Zarębski M., Interwencjonizm i protekcjonizm w rolnictwie polskim na tle rozwiązań EWG, w: Wieś i Państwo nr 2, Warszawa 1993;

Nazwa pliku: 12.DOC
Katalog: C:\winrob\Dokumenty\ARTYKULY\12
Szablon: C:\Program Files\Microsoft Office\Szablony\Normal.dot
Tytuł: Główne problemy produkcyjne i ekologiczne rolnictwa EWG
Temat: rolnictwo EWG
Autor: Radosław Uliszak
Słowa kluczowe: EWG, Unia Europejska, UE, EU, rolnictwo, agriculture,
geografia rolnictwa, CAP, WPR, wspólna polityka rolna
Komentarze:
Data utworzenia: 93-06-23 17:07
Numer edycji: 82
Ostatnio zapisany: 01-03-05 13:19
Ostatnio zapisany przez: Radosław Uliszak
Całkowity czas edycji: 2 327 minut
Ostatnio drukowany: 01-03-05 13:19
Po ostatnim całkowitym wydruku
Liczba stron: 11
Liczba wyrazów: 3 726 (około)
Liczba znaków: 22 358 (około)